

Heemkundevereniging
"DE HEERLIJKHEID HERLAAR"

Jaargang 6, nr. 3

november 2000

COLOFON

Bestuur:

Fr. van Dommelen, voorzitter, Tel. 5513151
M. van Griensven, secretaris, Tel. 5513363
N. Sira, penningmeester, Tel. 5514198
Th. van de Wetering, Tel. 5512880

Adres secretariaat:

Nieuwstraat 28,
5271 AD Sint-Michielsgestel
Tel. 5513363

Bankrelatie:

Heemkundevereniging "De Heerlijkheid Herlaar"
Rabobank Sint-Michielsgestel
Rekeningnummer: 13.36.98.742

Contributie Heemkundevereniging:

f 25,00 per jaar voor gewone leden
f 12,50 per jaar voor junior leden
f 50,00 minimaal per jaar voor donateurs
c.q. begunstigers

Den Heertgang:

Verschijnt vier maal per jaar

Abonnement:

Voor leden gratis (één per adres)
Losse nummers via VVV in het gemeentehuis

Openstelling documentatie-centrum

Zolang wij niet beschikken over een Heemhuis is het mogelijk, na afspraak, bij de secretaris boeken, tijdschriften en tekeningen in te zien.

Redactie:

M. van Griensven
Th. van de Wetering
N. Sira

Redactie adres:

Fresiastraat 6, 5271 GZ Sint-Michielsgestel

Lay-out, type- en drukwerk:

Frans den Otter

Schutblad:

Jan Lurinks

INHOUD

Protestantse Kerk onder nieuw dak (F. van Dommelen)	blz. 2
Bestuursmededelingen	blz. 4
Doofstommen-Instituut te Sint-Michielsgestel deel II (M. van Griensven)	blz. 5

Stadmaand

Munste

Ontvangend van het Hervormd-Kerkgenoot-
schap te Michiels-Geest, de Somme
van Levens honderd acht en Negentig guldens
Vyftien Stivers, in voldoening der Afschaffingen
van de oude Roomse Kerk alhier gestaan
hebbende in den Stokhoek, en door het
Kerkgenootschap op den 20 January 1808.
publ.

Betalingsbewijs van de aankoop van de oude Roomse Kerk in de Stokhoek
(schuurkerk) door het Hervormd Kerkgenootschap in 1808

PROTESTANTSE KERK ONDER EEN NIEUW DAK.

KORTE GESCHIEDENIS VAN DE KERK.

Voorgeschiedenis.

Vanaf het begin van de reformatie, en de opkomst van het protestantisme in de Zuidelijke Nederlanden, was er binnen de Heerlijkheid Herlaar al discussie over de kerkelijke goederen en beneficies.

Reeds in 1635 protesteerde de toenmalige Heer van Herlaar tegen de confiscatie van inkomsten van de plaatselijke kerk en haar bedienaren.

Als gevolg van de Vrede van Munster werd in 1648 de uitoefening van de katholieke eredienst verboden. De katholieken moesten hun kerk aan de toren in het centrum van het dorp ter beschikking stellen aan de protestanten. Over de manier waarop dat is verlopen is niets bekend. Wel is bekend dat de Rooms en met pastoor de Meuter hun toevlucht namen in het kasteel de Grote Ruwenberg ten huize van de familie van Ravenschot. Predikant Thimoteus Rolandi, afkomstig uit Ouwkerk, vestigde zich in de pastorie aan de Plaats tegenover de kerk.

Vanaf omstreeks 1672 hadden de katholieken de beschikking over een schuurkerk in de Stokhoek, op oude kaarten aangeduid als het "kerkenhuis". Deze situatie duurde tot de komst van de Fransen en de vervanging van de Republiek der Verenigde Nederlanden door de Bataafse Republiek in 1795. Toen moest de kerk aan de Plaats inclusief de pastorie door de protestanten weer worden teruggegeven aan de katholieken. Dat gebeurde na een langdurige procedure onder protest van de protestanten in december 1798. Het toenmalig gemeentebestuur gaf daarmee uitvoering aan een plan van schikking, waarover tussen partijen langdurig was gedelibereerd.

Het resultaat was dat de protestante gemeente en hun predikant op straat kwamen te staan. Zij vonden een tijdelijke oplossing door te gaan kerken op huize de Brouwmeer aan de Theerstraat. In de nu nog aanwezige boerderij zijn daarvan aanwijzingen te vinden. In die rumoerige tijd was Jacob Meurs gemeentesecretaris van 1782 tot 1813.

Predikant was Batholomeus Buijst van 1763 tot 1814. De predikant was tijdens de omwenteling gevlucht en eerst na een dringend verzoek van secretaris Meurs in 1797 weer op zijn post teruggekeerd.

Een andere belangrijke figuur in die tijd was Johannes van der Voort, die vanaf 1795 was aangesteld tot kapelaan en in 1798 tot pastoor van de Michaelparochie werd benoemd.

Pastoor van der Voort was onmiddellijk na zijn benoeming druk met de restauratie van de Michaelkerk en vanaf 1837 met de bouw van de latere Waterstaatskerk aan de toren in het dorpscentrum. In de toren bevindt zich een grote gedenksteen van pastoor van der Voort, die tot 1848, dus 50 jaar lang pastoor was van de Michaelparochie.

Bouw van de Hervormde kerk.

De Hervormde Gemeente van Sint Michielsgestel ijverde direct na 1798 voor de bouw van een eigen kerk.

Gemeentesecretaris Meurs speelde daarbij een cruciale rol.

Hij volgde bij zijn benoeming secretaris van Dompelaar op en huwde in 1783 met diens dochter Wilhemina.

Secretaris Dompelaar en later zijn weduwe woonden in het huis op de hoek van de Schildershof en de Plaats, waar nu een dierspecialzaak is gevestigd. In 1787 kocht Meurs van dr. Robert een huis het met hof en toebehoren, genaamd De Zwaan, gelegen aan de andere zijde van de Schildershof, tegenover het huis van de weduwe Dompelaar.

Hij brak het grotendeels af en bouwde er een nieuw statig herenhuis, dat langetijd bewoond is geweest door de predikanten en thans als protestants gemeentecentrum in gebruik is. Secretaris Meurs was zeer begaan met het wel en wee van de Hervormde Gemeente.

In november 1806 bood hij zijn nieuwgebouwde huis te koop aan de Kerkeraad van de Hervormde Gemeente om in de tuin een nieuwe kerk te kunnen bouwen. De overdracht vond plaats op 8 september 1807. De koopsom bedroeg f. 6500,--.

Secretaris Meurs ging wonen op het van de familie Des Tombe gekochte kasteel de Kleine Ruwenberg.

Al eerder, namelijk in oktober 1804, verleende het bewind van de Bataafse Republiek aan het Hervormde Kerkgenootschap voor een tijd van 25 jaar een jaarlijkse financiële bijdrage van fl. 426, - in de vorm van een benefice castraal. Ook nam de Hervormde Gemeente de bij de afbraak van de schuurkerk in de Stokhoek vrijgekomen bouwmaterialen over voor een koopsom van 1798 gulden en vijftien

stuivers. Deze materialen zijn maar ten dele gebruikt voor de bouw van de nieuwe kerk, want op 20 januari 1808 zijn in ieder geval de niet gebruikte materialen publiek verkocht. Eerst na deze verkoop zijn deze afgerekend met pastoor Van der Voort.

In 1808 is de nieuwe protenstantse kerk op de hoek van de Nieuwstraat en Schijndelseweg in gebruik genomen.

De Kerk is een rijksmonument en staat beschreven als een driezijdig gesloten zaalkerk met dakruiter voor de luidklok en voorzien van rondboogvensters, een zogenaamd Napoleonskerkje. Tussen 1972 en 1978 is de kerk gerestaureerd en opnieuw ingericht. Langs de muren binnen de kerk stonden voorheen semi "herenbanken" opgesteld met daarboven luifels. In de kerk stond een machtig grote preekstoel waarop de domine boven de gelovigen uittorende met de oude Statenbijbel en boven in het plafond het alziende oog van de Heer. De Statenbijbel en het alziende oog zijn gebleven, de rest is vervangen. Op de preekstoel prijkt de reeds in 1934 in de voorlopige lijst van rijksmonumenten als bijzonder omschreven koperen zandloper uit de 18^e eeuw. Na het sluiten van het seminarie Beekvliet hebben een tweetal glas in lood ramen uit de kapel van het seminarie een plaats in de rondboogvensters gekregen. Kortgeleden is de kerk voorzien van een het monument waardig nieuw leiendak.

F. van Dommelen

Bestuursmededelingen

Alle heemkundeverenigingen - aangesloten bij Brabants Heem - hebben een uitnodiging gehad van prof.dr A.J.A. Bijsterveld om mee te werken aan een pilotproject over "Katholieke indentiteit en volkscultuur in Noord-Brabant in de periode van 1917 - 1967" in het kader van de leerstoel 'Cultuur in Brabant' van de KUB in Tilburg.

Hij wil een begin maken met een onderzoek naar het rooms-katholicisme als factor in het dagelijkse en maatschappelijke leven van Noord-Brabanders ten tijde van " het rijke roomse leven" (van 1917 tot 1954) en de eerste periode van secularisatie (1954 - 1967)

Wat was de impact van het rooms-katholicisme op het dagelijks leven?

Wat hield het in om in die tijd katholiek te zijn en hoe ervoerden de mensen dat in het dagelijks leven?

Hoe was bijvoorbeeld de dagindeling; de normen en waarden omtrent kleding, hygiëne, voedingspatronen, vrijetijdsbesteding, seksualiteit, individuele en collectieve devoties en de deelname aan bedevaarten en feesten.

Hij nodigt mensen uit deel te nemen aan dit onderzoek door het beschikbaar te stellen van brieven, dagboeken en andere documenten bv. memoires, interviews.

Mocht u interesse hebben mee te werken aan dit onderzoek, of kent u mensen in uw omgeving die dat zouden willen kunt u dit kenbaar maken bij het secretariaat van onze heemkundevereniging.

*Rechts op de foto de Protestantse Kerk, gebouwd in 1808.
Links het voormalig huis van de gemeentesecretaris Meurs;
nu in gebruik als protestants gemeentecentrum.*

Het Doofstommen-Instituut te St. Michiels-Gestel.

Onder den titel: " Bij de doofstommen " geeft *De Maasbode* eene zeer interessante schets van het R. K. Doofstommen-Instituut "Herlaar " te St. Michiels-Gestel.

De schrijver, die een bezoek heeft gebracht aan deze nuttige en schoone inrichting, geeft zijne indrukken hiervan in verhalende vorm weer. We achten deze schets belangrijk genoeg om ze als Feuilleton in ons blad op te nemen.

(" De Zuidwillemsvaart" 1910)

De Stichter van het Instituut voor Doofstommen, de Zeereerw. Heer Martinus van Beek.

Meisjes-bouw. opgericht in 1868-'69, onder eet- en speelzaal, atelier der handwerken, boven slaapzaal.

Nieuwe hoofdingang (sinds 1816), rechts kamers van Directeur, boven logeerkamers, enz.

Gebouwen der jongens-afdeeling en nieuwe kapel.

Zoo ging dat door.

En 't is opmerkelijk, hoe snel ge bespeuren kunt in eenige minuten, wie een vluggerd, wie een langzame is in de klasse. Natuurlijk, evenmin als in een gewone school, zijn hier de leerlingen allen elkaars gelijken. De een heeft nog een klein restje gehoor, de ander spreekt gemakkelijker, een derde is vlug van begrip, een vierde is erg achterlijk, en zoo verder. Maar wel spannen ze allen graag hun aandacht naar 't schijnt, ten volle beseffend, van hoeveel nut dit onderricht voor hun leven zal zijn.

Daar zat er een bij, zoo'n kleine rakkerd met gultige oogjes en een goedgevoerd, monter snoetje, een beweeglijk kereltje, die heel vlug iedere lippenbeweging begreep en aanstonds zijn antwoord gereed had, dat telkens heel juist was, al week het dan ook eenigszins af van den officieelen catechismustekst.

„Wie zijn onze oversen?” vroeg de broeder.

Heel snel was hij er bij, met een gultig lachje van: hoe is die:

„Mijnheer directeur en mijnheer die en...”

„Meeten wees hij naar zijn onderwijzer:

„en broeder Caesarius”.

Broeder Caesarius lachte tevreden.

„Maar als ge daar zoo als vreemd toeschouwer bijstaat en voor het eerst in uw leven kennis maakt met dezen tak van onderwijs en lijdzaamheid tegelijk, dan voelt ge werkelijk een die-

pen eerbied voor de menschen, die in de stille vergetelheid hun kracht en hun genegenheid en hun liefde dienstbaar maken aan dit uiterste geduld-vorderende werk.

Het is vaak een bijna-wanhopig, althans voor een leek, bijna-wanhopig, opnieuw beginnen en herhalen, om dezen armen geest wat ontwikkeling en wetenschap bij te brengen.

Een enkele mag er al eens onder de leerlingen zijn, die zeer bevattelijk is, de meesten zijn het niet.

„Daar zijn verschillende oorzaken voor”, zeide onze begeleider. „U moet eerstens eens bedenken, dat sommige leerlingen te laat aan ons worden toevertrouwd. Deze klas is nu nog al normaal. De leeftijd varieert hier tussohen 10 en 13 jaar. Als alle doofstomme jongens en meisjes hier maar met hun zevende jaar kwamen, dan was het goed. Want hoe ouder zij zijn, des te moeilijker is het, om hen te leeren en te vormen. Zelfs op den zevenjarigen leeftijd is het dikwijls reeds moeilijk om nog flinke menschen van de kinderen te maken. Ziet u, velen zijn, als ze hier komen, ofwel verwaarloosd, ofwel bedorven, dat wil zeggen vertroeteld.

De eerste soort komt meestal van het platteland. Daar hebben de menschen o zoo weinig kijk op de behoeften van zoo'n ongelukkig kind. Er wordt ongeveer niets gedaan, om het weinigje gehoor, dat sommigen nog hebben, te ontwikkelen. Dit is natuurlijk een groot verlies voor het gehele leven. Wat niet ontwikkeld wordt gaat immers dood.

En dan de tweede soort, ja, wat zal ik daarvan zeggen? Een goede grondslag voor een degelijke, flinke opvoeding missen deze verwarden geheel. Wij moeten dan beginnen bij het eerste begin, wat de ontwikkeling dan ook weer tegenhoudt.

Inoefening van den klank ie,
volgens de voormalige methode.

Over het algemeen schijnt een physisch gebrek als doofstomheid ook samen te gaan met physische gebreken. Vcoral traagheid komt veel voor bij de doofstommen. Dit is een vaste eigenschap van de meesten.

Het spreekt vanzelf, nietwaar, dat kinderen, die in alles als vreemden staan, onbevatelijk zijn. U moet niet vergeten, dat de normale kleinen tehuis en bij hun kameraadjes een menigte kleine dingen leeren, begrippen krijgen van verschillende zaken, die aan doofstommen totaal onbekend blijven".

Om ons terwille te zijn, zouden de leerlingen vandaag een kwartiertje langer in de klas blijven. De catechismusles was geëindigd en broeder Caesarius haalde nu een plaat voor den dag, om een voorbeeld te geven van aanschouwelijk onderwijs.

"Platen zijn ons beste hulpmiddel, om de meer-gevorderden allerhande begrippen bij te brengen. We hebben ze hier dan ook in massa. Ziet U maar aan den wand. Allemaal dingen en gebeurtenissen uit het dagelijksch leven. Daar praten wij dan met elkaar over en we brengen erbij, wat er maar bij te brengen is, om het onderwijs te ver-aangenamen. De jongens doen dat heel graag. Wilt u maar eens luisteren?"

Op het schoolbord was nu een plaat gezet: De straat. Allerlei huizen met uithangborden en opschriften; en daartusschen menschen en voertuigen.

Broeder Caesarius had een langen stok in de hand, om aan te wijzen-wat hij bedoelde, zodat alle twaalf hem konden volgen.

"Wat is dit Jan?"

"Een tram".

"Wat voor een tram?"

"Een paardentram".

"Zijn er nog andere trams? Gij, Willem".

Een heesch, moeizaam voortgebracht geluid klonk van zenuwachtig-vertrok-kende lippen, terwijl de jongen zijn vuisten samenknep, alsof het spreken hem pijn deed:

"Ja, er zijn ook stoomtrams en in de groote steeden ook electriche trams".

"Goed, wie is deze man. Piet?"

"Dat is de koetsier".

"En deze?"

"Dat is de conducteur".

Zoo ging het dan voort terwijl ieder zijn beurt kreeg en de een soms verbeterde of aanvulde wat de ander niet of slechts ten halve wist.

Toen de broeder vragend een huis aanwees met zijn stok, sprong een kleine omhoog van de bank, fier:

"Een weeshuis!"

"Ja, dat is een weesje en als er iets voorkomt, dat hem uit zijn jeugd bekend is van het weeshuis, dan is hij er aanstonds bij", vertelde de broeder ons.

Dit is zoo'n klein teekenend trekje van de dankbaarheid, die deze ongelukkige kinderen kenmerkt.

De jongens mochten nu naar buiten gaan. Onze begeleider bracht ons in de verschillende klases, waar aan de wanden de verschillende leermiddelen zijn opgehangen of in kasten met glazen deuren geplaatst.

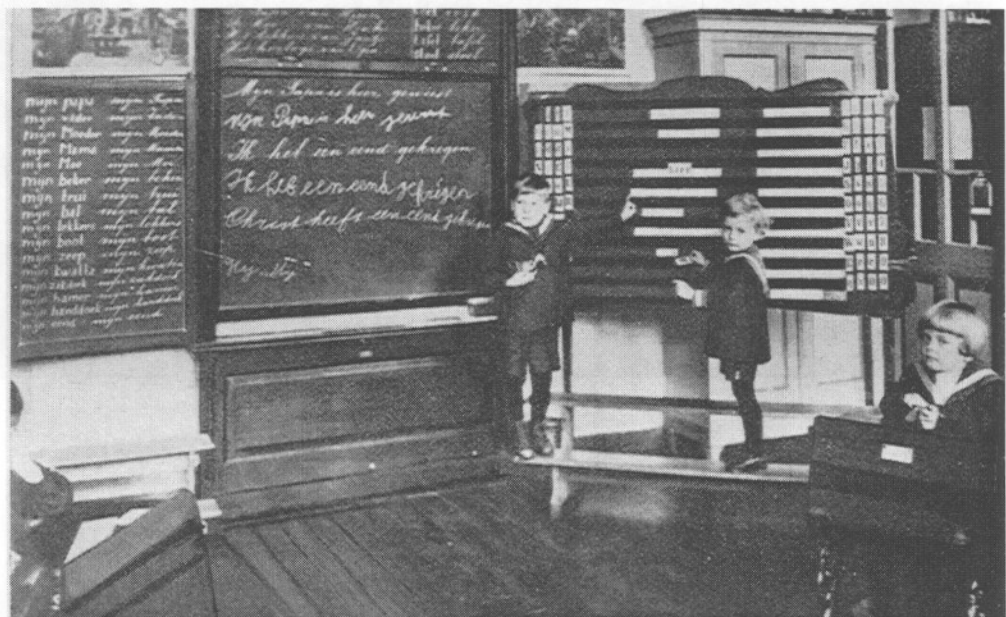
We kwamen in de thans ledige eerste klas, de zoogenaamde articulatie-klasse.

Hier ontvangen de kinderen het eerste onderricht.

Een groote kast stond vol van opgezette dieren en allerhande andere voorwerpen, noodig voor het onderwijs.

"Maar ons voornaamste hulpen leermiddel is dit", zei de leeraar en hij wees op een grooten spiegel die dicht bij den vloer aan den muur hing.

Hiervoor wordt het spreken geleerd.

Een kleuter van nog geen 5 jaar stelt zinnetjes samen op 't leesbord, die hij van den mond der Zuster heeft afgelezen.

Want u begrijpt wel, de leerling moet niet alleen de mondbeweging van zijn onderwijzer zien, hij moet deze nadoen en zijn manier van spreken kunnen vergelijken met die van zijn leermeester. Zonder spiegel gaat dit niet en een handspiegeltje is onvoldoende. Daarom gaan dan beiden zitten voor den grooten spiegel en dan zijn de resultaten van het onderwijs vaak verrassend. Wel gaat het onderricht wel niet zoo snel meer als vroeger, in den tijd der gebaren-methode, maar wat de leerlingen hier tegenwoordig opdoen is hun van veel meer nut voor het later leven.

Ik zal u eens zeggen, hoe het hier vroeger ging. Als een leeraar of onderwijzer werd aangesteld, dan begon hij met de gebarentaal te leeren. We hebben daarvoor een woordenboek met ongeveer vierduizend woorden. U begrijpt wel, dat de vinger-methode -- dat is de manier, om met de vingers letter voor letter samen te stellen, -- in het dagelijksch leven veel te omslachtig is. In

het gebarenstelsel is ieder gebaar een heel woord. En het aanleeren ervan valt zeer veel mee. Men zou haast zeggen, dat het veel gemakkelijker en zeker veel eenvoudiger is dan spreken, in alle geval voor doofstommen. Want we kunnen met ons gehoor controleeren, wat wij zeggen, maar zij niet. Zij moeten zien wat zij zeggen. De ond-leerlingen volgen nog wel de gebaren-methode, die wij dus ook nog leeren, om met hen te kunnen omgaan. Maar de nieuwe kweekelingen, die jaarlijks binnenkomen in ons instituut, leeren allen de gewone spreektaal in deze klas en hier voor den spiegel".

(Wordt vervolgd.)

